



Bu yazı, yazarın DİHA'da yer alan Ebû Bekir maddesinden özetlenerek alınmıştır.

# SON NEBİNİN İLK HALİFESİ: HZ. EBÛ BEKİR (r.a.)

MUSTAFA FAYDA

Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi- Emeklî Öğretim Üyesi

**Câhiliye döneminde Kureş'in kan davaları ile diyetlerdeki ihtilâflarına bakmakla görevli olan Ebû Bekir, beşerî münasebetleri düzenlemeyi iyi bilirdi.**

► Hz. Ebû Bekir, Fil Vakası'ndan üç yıl kadar sonra Mekke'de doğmuştur. Annesi Ümmü'l-Hayr Selmâ bint Sahr, Mekke döneminde Hz. Peygamber'in Erkam b. Ebu'l-Erkam'ın evinde bulunduğu sırada İslâmiyet'i kabul etmiştir. Babası Ebû Kuhâfe, Mekke fethinden (8/630) hemen sonra oğlu Ebû Bekir'in aracılığıyla müslüman olmuştur. Anne ve babasının mensup olduğu Teym kabilesinin soyu Mürre b. Kâ'b'da Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Resûl-i Ekrem'den iki veya üç yaş küçük olan Ebû Bekir'in güzel, soylu, eski, azat edilmiş gibi mânalara gelen bu lakabın ona annesi tarafından verildiği veya çok eskiden beri hayır yaptığı, yüzü ve ahlâkı güzel olduğu, yahut da soyunda ayıplanan bir husus bulunmadığı için "Atîk" lakabıyla anıldığı rivayet edilmiştir. Câhiliye döneminde Abdü'l-Kâ'be olan adının müslüman olduktan sonra Hz. Peygamber tarafından Abdullah olarak değiştirildiği de diğer rivayetler arasında yer almıştır. Kendisi için kullanılan lakaplar içinde en meşhuru Siddîk'tir. "Çok samimi, çok sadık" anlamına gelen bu lakap kendisine, mirac hadisesi başta olmak üzere gaybla ilgili haberleri hiç tereddütsüz

kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem tarafından verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur. Hz. Peygamber'in onun üstünlüğünden söz ederken kendisini herkesin yalanladığı bir sırada Ebû Bekir'in inandığını ve İslâmiyet için her şeyini feda ettiğini söylemesi onun ilk müslümanlardan olduğunu göstermektedir. Kendisine Ebû Bekir künyesinin niçin verildiği konusunda kaynaklarda yeterli bilgi yoktur.

Ebû Bekir'in çocukluğu, gençliği ve müslüman olmadan önceki hayatı hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Yalnız elbise ve kumaş ticaretiyle meşgul olduğu, İslâmiyet'i kabul ettiği sırada 40.000 dirhem kadar olan sermayesinin bulunduğu, ticaret kervanlarıyla Suriye ve Yemen'e seyahat ettiği bilinmektedir. Hz. Peygamber'in yirmi beş yaşlarında iken katıldığı Suriye ticaret kervanında onun da bulunduğu rivayet edilmektedir.

Mekke döneminde İslâmiyet'in yayılmasında Hz. Ebû Bekir'in Kureş'in ileri gelenlerinden biri olmasının büyük tesiri vardır. Hz. Peygamber'in Mekkeliler'i İslâmiyet'e gizlice davet ettiği sırada Kureş'in ileri ge-

Hz. Ebû Bekir, takip edeceği siyasetin genel esaslarını ortaya koyan meşhur hutbesinde müslümanların en iyisi olmadığı halde onlara başkan seçildiğini ifade ederek doğru hareket ederse kendisine yardım etmelerini, yanlış davranırsa doğrultmalarını, Allah'a ve Resûlü'ne itaat ettiği müddetçe müslümanların kendisine itaat etmelerini istedi.



lenlerinden birçok kimse onun vasıtasıyla müslüman olmuştur. Bunlar arasında, başta aşere-i mübeşşereden Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah, Sa'd b. Ebû Vakkâs, Zübeyr b. Avvâm, Abdurrahman b. Avf gibi önemli kişiler bulunmaktadır. Hz. Ebû Bekir, Mekke döneminde Kureşli müşriklerin ağır işkencelerine maruz kalan müslüman kölelerle, yabancıardan erkek, kadın, zayıf ve güçsüz pek çok kimseyi efendilerine büyük paralar ödeyerek satın alıp azat etmiştir. Kurtardığı bu sahâbiler arasında Bilâl-i Habeşî ve annesi Hamâme, Âmir b. Führeyre, Ubeys sayılabilir. Onun, servetini bu şekilde harcamasından rahatsız olan babası, güçsüz ve zayıf köleler yerine güçlü kuvvetli kimseleri satın almasını tavsiye ettiği zaman babasına satın aldığı kölelerden faydalanmayı düşünmediğini, bu hareketiyle Allah'ın rızasını kazanmayı umduğunu söylemiştir.

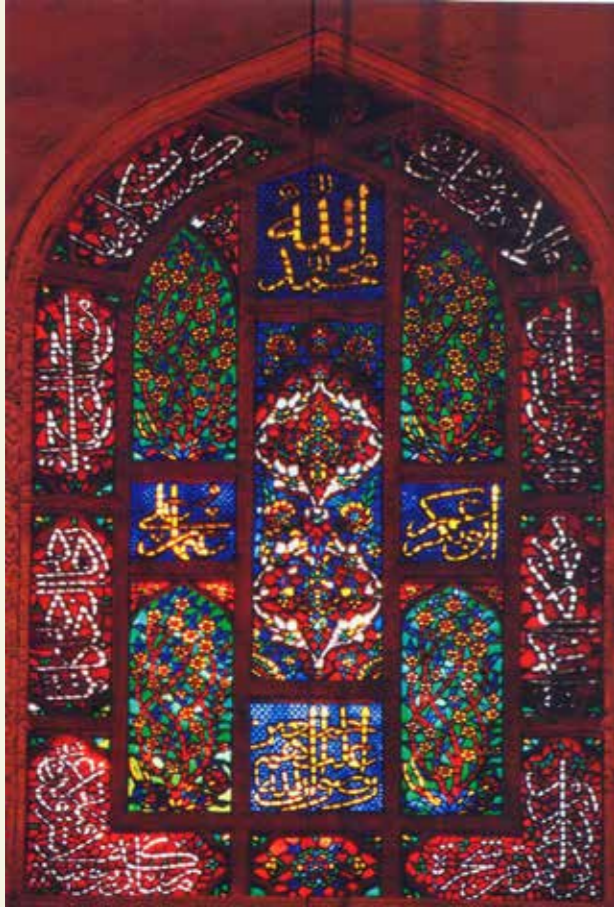
Resûl-i Ekrem Mekke'ye gelen insanları İslâmiyet'e davet ederken ensâb ilmini iyi bilen Ebû Bekir onun yanında bulunarak çeşitli kabile mensuplarıyla kolayca dostluk kurmasında kendisine yardımcı olmuştur.

Müslümanlar Medine'ye hicret etmeye başlayınca

Ebû Bekir de hicret için Hz. Peygamber'den izin istemiştir. Resûlullah ona acele etmemesini, Allah'ın kendisine bir arkadaş bulacağını söyleyince Hz. Peygamber ile birlikte hicret etme şerefine nail olacağını anlayarak hazırlık yapmaya başlamıştır. Bu konuşmadan dört ay sonra Resûl-i Ekrem Kureşliler kendisini öldürmeye karar verince Ebû Bekir'in evine gelerek Medine'ye hicret edeceklerini söylemiştir. O gece müşrikler tarafından evi kuşatılan Hz. Peygamber yatağına Hz. Ali'yi yatırarak Ebû Bekir'le birlikte Sevr mağarasına doğru hareket etmiştir. Resûl-i Ekrem, kendilerini takip eden müşriklerin mağaranın ağzına kadar gelmesi üzerine korkuya kapılan Hz. Ebû Bekir'i teselli ederek onların kendilerine zarar vermeyeceğini söylemiştir. Daha sonra nazil olan ve Hz. Ebû Bekir'in bu üzüntüsünü dile getiren âyet-i kerîmede Resûl-i Ekrem'in onu, "Üzülme, Allah bizimledir." (Tevbe 9/40) diye teselli ettiği belirtilmektedir. Hz. Ebû Bekir bu özel durumu sebebiyle Türk ve İran edebiyatlarında "yâr-ı gâr (mağara dostu, can yoldaşı) ifadesiyle anılmıştır.

Hz. Ebû Bekir hicretten sonra Resûl-i Ekrem'in

Kendisi için kullanılan lakaplar içinde en meşhuru Sıddîk'tir. "Çok samimi, çok sadık" anlamına gelen bu lakap kendisine, mirac hadisesi başta olmak üzere gaybla ilgili haberleri hiç tereddütsüz kabul ettiği için bizzat Resûl-i Ekrem tarafından verilmiş ve İslâm literatüründe bununla şöhret bulmuştur.



mescid yapılmasını uygun gördüğü arsayı satın almıştır. Mekke ve Medine döneminde katıldığı seriyyeler ve 631 senesinde Hac Emiri tayin edildiği günler dışında Hz. Peygamber'in yanından hiç ayrılmadı. Kumandanlığını Resûlullah'ın yaptığı bütün savaşlarda, Hudeybiye Antlaşması, Umretü'l-kazâ ve Veda haccında bulundu. Resûl-i Ekrem Bedir Gazvesi'ne karar vermeden önce onunla istişare etti; Ebû Bekir, Resûlullah için kurulan

kumandanlık karargâhında onun yanında yerini aldı. Bu gazvede müşriklerin safında bulunan oğlu Abdurrahman ile savaşmasına Hz. Peygamber izin vermedi. Bedir'de alınan esirlere nasıl davranılması gerektiği konusunda Hz. Peygamber onun görüşüne uydu. Hz. Ebû Bekir Uhud'da savaş, müslümanlar aleyhine gelişme gösterdiği andan itibaren vücudunu Resûlullah'a siper eden ve yanından hiç ayrılmayan birkaç sahâbiden biridir.

627 senesinde müslümanlar Hudeybiye'de Kureyşli süvarilerle karşılaştıkları zaman Hz. Peygamber yine onunla istişare etmiştir. Barış görüşmeleri esnasında, Kureyş elçisi Urve b. Mes'ûd'un müslümanları hedef alan ve onların Resûl-i Ekrem'i bırakıp kaçacaklarını iddia eden hakaret dolu sözlerine sert tepki göstermiştir. Hudeybiye Antlaşması üzerine nazil olan Fetih sure-sini en iyi anlayanlardan biri olarak umre yapılmadan Medine'ye dönme kararını bir türlü kabul edemeyen Hz. Ömer'i ikna etmiştir. Hz. Peygamber 628'de Necid bölgesine gönderdiği seriyyeye Ebû Bekir'i kumandan tayin etmiştir. Mekke'nin fethinde İslâm ordusu şehre girdiği zaman doğruca babasının yanına giderek onu, Hz. Peygamber'in huzuruna getirip müslüman olmasını sağlamıştır. Böylece sağlığında annesi, babası ve bütün çocukları müslüman olan yegâne sahâbî olmuştur. Hz. Ebû Bekir Huneyn Gazvesi ve Tâif Muhasarası'na da katılmıştır. Tebuk Gazvesi'nde Resûlullah'ın kendisine verdiği en büyük sancağı taşımıştır. Ordunun bu gazveye hazırlanması için bütün servetini Resûl-i Ekrem'in emrine tahsis etmiştir. 631 senesinde bizzat hacca gitmeyen Hz. Peygamber, onu 300 sahâbî ile emîr-i hac tayin etmiştir. Bir yıl sonra da Hz. Peygamber ile birlikte Veda haccına katılmıştır.

Hz. Peygamber, Ebû Bekir'in kapısı dışında mescidin avlusuna açılan bütün kapıların kapatılmasını emretmiştir. Bunun sebebini, İslâmiyet'e ondan daha faydalı kimseyi tanımadığını, insanlar arasında bir dost edinecek olsa onu tercih edeceğini söyleyerek açıklamıştır. Namaza çıkamayacak kadar hastalanınca namazı Ebû Bekir'in kıldırmasını istemiştir.

Resûl-i Ekrem pazartesi günü kendini iyi hissederek sabah namazı için mescide gitmiş ve namaz kıldırılmakta olan Ebû Bekir'in yanında namaza durmuştur. Hz. Ebû Bekir namazdan sonra kendisini ziyaret ederek bir süre-

den beri uğramadığı evine gitmek üzere izin almış ancak birkaç saat sonra Resûlullah'ın vefat ettiğini öğrenmiştir. Onun hücre-i saadetine girerek yüzünü açmış, alnını öpmüş ve daha sonra mescide geçerek başta Hz. Ömer olmak üzere şaşkınlık içinde olan ve Hz. Peygamber'in vefatına inanmak istemeyen sahâbileri ikna eden meşhur konuşmasını yapmıştır.

Ensarın toplanarak halife seçimi konusunu görüştüğünü öğrenince Hz. Ömer'le birlikte oraya giden Hz. Ebû Bekir, ensar ve muhacirden birer emîr seçilmesini isteyen sahâbîlere bu görüşün doğru olmadığını, İslâm birliğini sağlamak için tek lider etrafında toplanmak gerektiğini söylemiş, kendi adayını Hz. Ömer'le Ebû Ubeyde b. Cerrâh olarak göstermiştir. Fakat sahâbîler onun halife olmasını uygun görerek Mescid-i Nebevî'de kendisine biat etmişlerdir.

#### İlk Halife Hz. Ebû Bekir

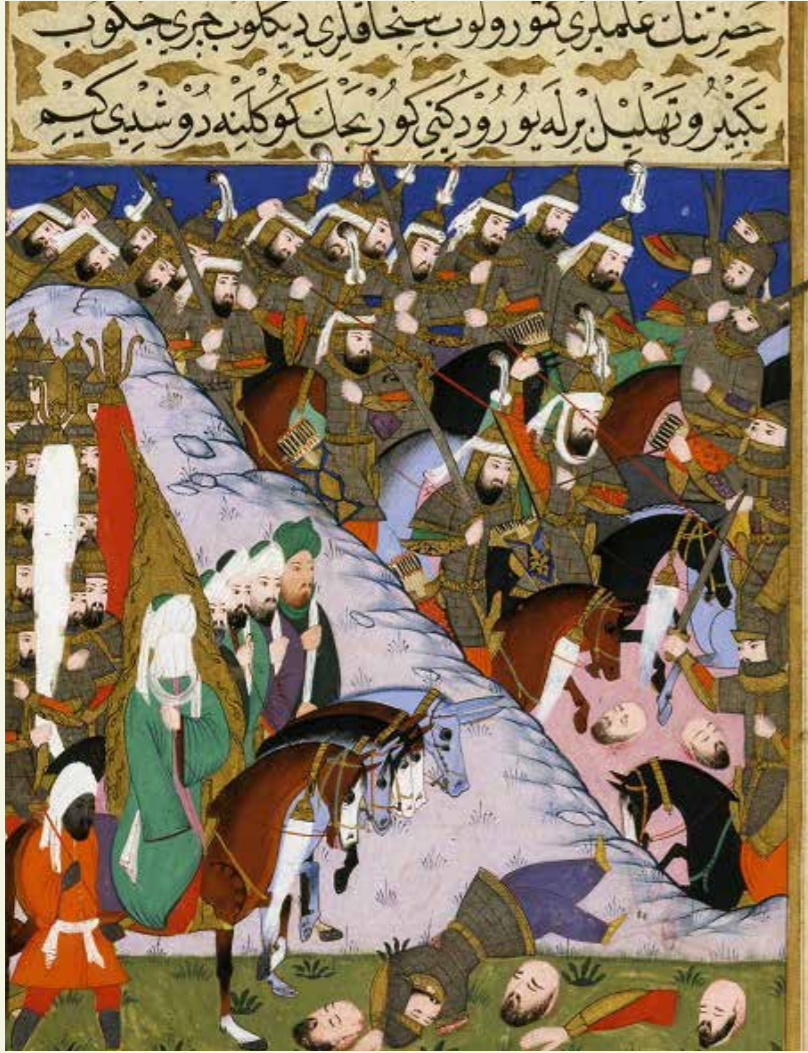
Hz. Ebû Bekir, takip edeceği siyasetin genel esaslarını ortaya koyan meşhur hutbesinde müslümanların en iyisi olmadığı halde onlara başkan seçildiğini ifade ederek doğru hareket ederse kendisine yardım etmelerini, yanlış davranırsa doğrultmalarını, Allah'a ve Resûl'üne itaat ettiği müddetçe müslümanların kendisine itaat etmelerini istedi.

Hz. Ebû Bekir'in halife olduktan sonraki ilk icraatı, Üsâme b. Zeyd'in kumandasında sefere hazırlanan orduyu göndermek olmuştur. Hz. Peygamber'in vefat etmeden önce Mûte Savaşı'nda şehid olanların intikamını almak üzere hazırladığı ve Suriye'ye doğru göndermeyi kararlaştırdığı ordu, onun rahatsızlığı ve vefatı dolayısıyla yola çıkamamıştı. Dinden dönme olaylarından çekinen bazı sahâbîler mürtedlerin Medine'ye saldıracaklarından endişe ettiklerini Ebû Bekir'e bildirerek Üsâme kumandasındaki orduyu göndermemesini rica ettiler. Diğer bazı sahâbîler de Üsâme'nin çok genç ve tecrübesiz, ayrıca azatlı bir kölenin oğlu olduğunu ileri sürerek onu değiştirmesini teklif ettiler. Hz. Ebû Bekir bütün bu teklif ve itirazları reddedip 1 Rebîülâhîr 11 (26 Haziran 632) tarihinde Üsâme ordusuna hareket emrini verdi. Üsâme atlı, kendisi yaya olarak bir müddet yürüdüktan sonra askerlere yaptığı konuşmasında, Allah yolunda kafirlerle savaşmayı, hainlik etmemeyi, sözünde durmayı, ganimet malına zarar vermemeyi, korkup çe-

“ **Hz. Ebû Bekir devlet işlerinde Resûl-i Ekrem'den intikal eden mührü, şahsî işlerinde ise "Ni'me'l-kâdiru Allah" veya "Abdün zelil li-rabbîn celîl" ibaresini taşıyan mührünü kullanırdı.** ”

kinmemeyi, fesad çıkarmamayı, emirlere karşı gelmeyi, çocukları, kadınları ve yaşlı insanları öldürmemeyi, meyve veren ağaçları kesmemeyi, yemek ihtiyaçları dışında koyun, sığır ve develeri boğazlamamayı, manastırlara çekilmiş kimselere dokunmamayı, kendilerine ikram edilen yemekleri Allah'ın ismini anarak yemeyi tavsiye etti.

Resûl-i Ekrem'in peygamberlik görevini tamamladıktan sonra hastalanması, kendini peygamber ilan edenlere cesaret vermişti. Onun vefatıyla birlikte bu hareketler isyana dönüştü. Kabilelerin bir kısmı da Resûlullah'ın vefatı üzerine namaz kılmakla beraber devlete artık zekât vermeyeceklerini ilân ettiler. Bu arada Arabistan'ın muhtelif yerlerinde yaşayan yeni müslüman olmuş bazı kabileler Medine ile irtibatlarını kestiler. Bunların bir kısmı yalancı peygamberlere tâbi olurken bazıları zekât vermeyeceklerini bildirdiler. Peygamber olduğunu iddia edenlerle savaşma konusunda bir ihtilaf bulunmamakla birlikte zekât vermek istemeyenlerle mücadele hususunda müslümanlar arasında farklı görüşler ortaya çıktı. Hz. Ömer, "Lâ ilahe illallah" diyenlerle savaşmanın doğru olmayacağını söylerken, bazıları o yıl zekât toplanmasından vazgeçilmesini teklif ettiler. Hangi sebeple olursa olsun irtidad edenlerle mücadelede kararlı olan Hz. Ebû Bekir önce Medine'deki sahâbîlerin tereddütlerini giderdi. Namaz ile zekâtı birbirinden ayrı düşünmenin doğru olmayacağını, bunları ayrı birer ibadetmiş gibi görmek isteyenlerle savaşmanın şart olduğunu belirtti. Dinin tamamlandığını, onun bazı esaslarının terkedilmesine izin vermeyeceğini söyleyerek Hz. Ömer'den yardım istedi. Bu kararlı tavriyle bütün tereddütleri gideren Hz. Ebû Bekir, Fezâre kabilesinin zekâtına el koyan ve Medine'ye saldırmak isteyen Hârice b. Hisn el-Fezâri'nin üzerine yürüdü. Kısa bir çarpışmadan sonra



**Hız. Ebû Bekir Uhud'da savaş, müslümanlar aleyhine gelişme gösterdiği andan itibaren vücudunu Resûlullah'a siper eden ve yanından hiç ayrılmayan birkaç sahâbîden biridir.**

âsileri dağıttı. Birkaç gün bekledikten sonra Medine ve çevresindeki kabilelerden gelen yardımcı güçlerle birleşerek peygamberlik iddiasında bulunan Tuleyha b. Huveylid üzerine yürümeyi kararlaştırdı. Ancak Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin ısrarları üzerine ordunun başına Hâlid b. Velîdi getirerek Medine'ye döndü. Hâlid b. Velîdi, irtidad hareketlerinin bastırılmasında ve bilhassa Tuleyha, Secah ve Müseylimetülkezzâb'ın ortadan kaldırılmasında büyük başarı kazandı. Böylece Arap yarımadası büyük bir fitneden kurtulmuş oldu. Yemen

ve Hadramut'taki isyanlar Muhacir b. Ebû Ümeyye kumandasındaki ordu ile mahallî valilerin gayretleri sonucunda bastırıldı. Bahreyn ve Uman'daki isyanlar da aynı şekilde sona erdi.

Hâlid b. Velîd'i Sâsânîler'le yapılacak savaşa başkumandan tayin etti ve Müsennâ'ya destek vermesini istedi. Hâlid Basra körfezindeki önemli yerleşim merkezlerini fethetti. Daha sonra aldığı bir emirle Suriye cephesine geçti. Müslümanların Bizans İmparatorluğu ile askerî mücadelesi Hz. Peygamber zamanında yapılan Mûte Savaşı'yla başlamış, Tebük seferiyle devam etmişti. Bizanslılar'la yapılan bu savaşların hedefi bölgenin güvenliğini sağlamak, orada yaşayanların uğradığı zulüm ve haksızlığa son vermektir. Hz. Ebû Bekir de bu amaçla 633 yılı sonbaharında her biri 3000 kişiden oluşan üç ayrı birliği Suriye'nin güney ve güneydoğu sınırlarına göndermeyi kararlaştırdı. Başkumandanlığa önce Amr b. Âs, daha sonra da Ebû Ubeyde b. Cerrah getirildi, Vâdilarabe, Filistin'deki Kaysâriye ve Gazze şehirleri fethedildi. Bu sırada halifeden emir alan Hâlid b. Velîd Dimaşk şehri yakınlarına ulaşıp Mercirâhit karargâhındaki Bizans askerlerini mağlûp etti. Daha sonra Dimaşk'ın güneyine doğru ilerleyerek diğer kumandanlarla birleşti ve Busrâ şehrini fethetti. Bizans'a karşı Suriye'de yapılan Ecnâdeyn Savaşı sonunda Filistin'in kapıları müslümanlara açılmış oldu. Hz. Ebû Bekir, başkumandanlığını Hâlid b. Velîd'in yaptığı Ecnâdeyn Savaşı'nın neticesini öğrendikten sonra 22 Cemâziyelâhir 13 (23 Ağustos 634) tarihinde altmış üç yaşında vefat etti.

Hız. Ebû Bekir hicretin 13. yılı Cemâziyelâhir ayının başında hastala-

nınca sahâbîlerle hilâfet meselesini istişare etti ve Hz. Ömer'i yerine halife bırakmayı kararlaştırarak Hz. Osman'a bir ahidnâme yazdırdı. Kızı Âişe'ye, vefat edince maaşının geri kalan kısmını beytül mâle iade etmesini ve Hz. Peygamber'in kabrinin yanına defnedilmesini vasiyet etti. Cenazesinin eski elbiseleriyle kefenlenmesini, karısı Esmâ bint Umeyy tarafından yıkılmasını ve oğlu Abdurrahman'ın ona yardım etmesini istedi. Cenaze namazını Hz. Ömer kıldırdı. Hz. Ömer, Hz. Osman, Talha b. Ubeydullah ve oğlu Abdurrahman tarafından kabre konuldu.

Resûl-i Ekrem, bütün işlerinde Ebû Bekir'e danıştığı için bazı kaynaklarda kendisinden "Peygamber'in veziri" diye söz edilmektedir. Resûl-i Ekrem'in vahiy kâtiplerinden olan Hz. Ebû Bekir onun sırdaşıydı aynı zamanda. Resûl-i Ekrem'e en çok kimi sevdiği sorulunca önce Hz. Âişe'nin, sonra da Hz. Ebû Bekir'in adını zikreder, insanların genellikle kendilerine yapılan iyiliğe karşılık verdiklerini, Hz. Ebû Bekir'in yaptığı iyiliklerin karşılığını kıyamet gününde Allah Teâlâ'nın vereceğini söylerdi. Câhiliye döneminde Kureyş'in kan davaları ile diyetlerdeki ihtilâflarına bakmakla görevli olan Ebû Bekir, beşerî münasebetleri düzenlemeyi iyi bilirdi. Güzel ahlâkı, doğruluğu ve dürüstlüğü ile tanındığı, kabilesi arasında sevilip sayılan ve güvenilen bir kişi olduğu için herkes bilgisinden faydalanır, önemli işlerde kendisine danışılırdı. Câhiliye devrinde putlara tapmamış, o dönemin her türlü kötülüğünden, şeref ve haysiyet kırıcı hallerinden uzak bir hayat yaşamıştı. İçki içmediği gibi içki içenin namusunu ve mürüvvetini kaybedeceğini söylerdi. Başta Kureyş olmak üzere Arap kabilelerinin tarihini çok iyi bilirdi ve en iyi ensâb âlimlerinden sayılırdı. Kur'an'ı ezbere bilir

ve çok duygulu okurdu. Hilâfeti esnasında Kur'an-ı Kerim'i mushaf haline getirmek suretiyle İslâmiyet'e en büyük hizmeti yapmıştır.

Hız. Ebû Bekir'in kumandanlarına ve valilerine verdiği emirler İslâm'ın ve Kur'an'ın evrensel esaslarına dayanmaktadır. Bu emirlerin savaş hukuku ve gayri müslimlerin statüsüyle ilgili olanları dikkat çekicidir. Bu arada irtidad edenlerin üzerine gönderdiği başkumandan Hâlid b. Velîd'e düşmana onların kullandıkları silâhlarla mukabele etmesini emretmesi, değişen savaş teknolojisine rağmen İslâmiyet'in insan hayatını her şeyin üstünde tuttuğunu göstermesi bakımından çok önemli bir husustur. Hz. Ömer'in teklifi üzerine müellefe-i ku-lûb'a zekât gelirlerinden pay vermemesi, ganimetin beşte birinin taksiminde Peygamber yakınlarına eskiden olduğu gibi hisse ödememesi onun döneminin diğer önemli gelişmeleridir. Halife olduktan sonra eski mesleği olan ticaretle uğraşmasını uygun görmeyen Hz. Ömer ile Ebû Ubeyde b. Cerrah kendisine maaş bağlanmasına ön ayak olmuşlardır. Hz. Ebû Bekir devlet işlerinde Resûl-i Ekrem'den intikal eden mührü, şahsî işlerinde ise "Ni'me'l-kâdiru Allah" veya "Abdün zelil li-rabbîn celîl" ibaresini taşıyan mührünü kullanırdı.

Hız. Ebû Bekir sahâbîler arasında Hz. Ali ile birlikte en güzel konuşan hatip olarak tanınır. Ebû Bekir'in çok tesirli konuşmaları fesahat ve belagat bakımından olduğu kadar muhtevalarının güzelliğiyle de ünlüdür. Onun bazı özlü sözleri şöyledir: "Sana yol göstermek isteyen durumunu gizleme, aksi takdirde kendini aldatırsın"; "Bir hayrı kaçırsan onu yakalamaya çalış, ulaşınca da onu geç"; "Sabır imanın yarısı, yakîn ise tamamıdır"; "Ölüme karşı haris ol, sana hayat verilir". ◀

Hız. Ebubekir'in kabri



**Hız. Ebû Bekir sahâbîler arasında Hz. Ali ile birlikte en güzel konuşan hatip olarak tanınır. Ebû Bekir'in çok tesirli konuşmaları fesahat ve belagat bakımından olduğu kadar muhtevalarının güzelliğiyle de ünlüdür.**